

30 października 2018

Perła w koronie - Sandomierz

Sandomierz to jedno z najstarszych i najważniejszych historycznie miast Polski. Początki osadnictwa na terenie miasta i w jego regionie, sięgają najdawniejszych czasów. Świadczą o tym dokonywane w obrębie miasta i okolic liczne odkrycia archeologiczne oraz ocalałe od zniszczeń elementy architektoniczne. Dziś Sandomierz można nazwać muzeum historycznym i architektonicznym pod gołym niebem. Na siedmiu wzgórzach przecinanych głębokimi jarami, z malowniczymi widokami, turyści odnajdą ponad 120 zabytkowych budowli odzwierciedlających wszystkie style minionych epok.

Niegdyś gród plemienny, potem jedna z trzech stolic (z języka łacinskiego: „sedes regni principales”), stolica księstwa sandomierskiego, ośrodek dawnego województwa sandomierskiego - słowem: tu się wszystko zaczęło...

Zasadniczy rozwój miasta nastąpił w okresie wczesnego średniowiecza. Rozwój ten możliwy był m.in. dzięki bardzo atrakcyjnemu i dogodnemu położeniu Sandomierza na ważnych szlakach handlowych, na styku trzech krain: Wyżyny Sandomierskiej, Kotliny Sandomierskiej i Wyżyny Lubelskiej. Dodatkowo bliskie sąsiedztwo i dogodny układ rzek podążających w kierunku Wisły ułatwiały komunikację i umożliwiały szeroki kontakt ze światem. Miasto dzięki tak atrakcyjnemu położeniu rozwijało się bardzo intensywnie, pełniąc przy tym ważne role administracyjne w kraju.

W XI w. Sandomierz obok Krakowa i Wrocławia zaliczony został w tym czasie przez kronikarza Galla Anonima do głównych grodów kraju. Wysoka ranga miasta potwierdzona została w testamencie Bolesława Krzywoustego, na mocy, którego Sandomierz stał się stolicą jednego z księstw dzielnicowych władanych m.in. przez Henryka Sandomierskiego, Bolesława Kędzierzawego, Kazimierza Sprawiedliwego, Leszka Białego, Bolesława Wstydliviego. Rozbicie dzielnicowe nie wpłynęło bezpośrednio na rozwój miasta. Został on jednak zakłócony przez szereg najazdów tatarskich w XIII wieku. Zniszczeniu uległa niemal w całości ówczesna drewniana zabudowa miejska. Po tych klęskach osadnictwo zostało przeniesione na wyższe trudniej dostępne wzgórza: Kolegiackie, św. Piotra i Miejskie, gdzie za sprawą księcia Leszka Czarnego w 1286 roku nastąpiła druga lokacja miasta na prawie magdeburskim. Pierwsza lokacja na terenie wzgórz staromiejskich miała miejsce przed 1241 rokiem, być może tuż przed 1226 rokiem.

Po zjednoczeniu ziem polskich dawne księstwo zostało przekształcone w województwo sandomierskie, obejmujące swym zasięgiem znaczne obszary południowo wschodniej Polski. Sandomierz w tym czasie liczył ok. 3000 mieszkańców i choć należał do większych polskich miast jego zabudowa prawie w całości była drewniana. W połowie XIV wieku uległa ona jednak spaleni podczas jednego z najazdów Litwinów. Odbudowy miasta po tej klęsce dokonano w II połowie XIV wieku, za panowania Kazimierza Wielkiego. Dzięki opiece monarchy i sprzyjającej sytuacji gospodarczej rozwinął się wówczas ruch budowlany. Z tego okresu pochodzi ostateczne zachowane do XX wieku rozplanowanie miasta. Okres panowania Kazimierza Wielkiego to w Sandomierzu i na ziemi sandomierskiej okres intensywnego rozwoju.

Kres świetności Sandomierza nastąpił jednak podczas „potopu” szwedzkiego. Szwedzi zajęli miasto 13 października 1655 roku. Wycofując się wysadzili w powietrze zamek. Miasto uległo znacznemu zniszczeniu, dopełnieniem, którego był także najazd Rakoczego i zaraza. Zła sytuacja ekonomiczna kraju i ubożenie mieszczaństwa wpłynęły wówczas na trudności w odbudowie miasta ze zniszczeń.

Wielki pożar w 1757 roku i wreszcie rozbiór Polski w 1772 roku, w wyniku którego

Sandomierz stał się miastem pogranicznym, przekreśliły jego znaczenie administracyjne i spowodowały zastój gospodarczy. Po I rozbiórce Polski Sandomierz stał się miastem pogranicznym, zaś w wyniku III rozbioru przyłączony został do zaboru austriackiego. Wówczas to już ostatecznie Sandomierz utracił swe administracyjne funkcje na rzecz Radomia.

Uwieńczone przez Stefana Żeromskiego w „Popiołach” ciężkie walki polsko-austriackie stoczone w 1809 roku o Sandomierz, spowodowały dalsze zniszczenia miasta. Po 1815 roku Sandomierz, jako miasto obwodowe znalazł się w granicach Królestwa Polskiego. Liczba ludności miasta wynosiła w tym czasie 2640 osób, ale od tej pory stale już wzrastała. W 1818 roku pozycja Sandomierza została nieco odbudowana poprzez utworzenie w tym mieście na mocy bulli papieża Piusa VII, „Ex imposita nobis”, stolicy diecezji.

Największych zmian dokonano w zamku w 1825 roku, przebudowując go na więzienie. W 1857 roku nastąpiła pierwsza z głośnych później katastrof budowlanych. W pobliżu Bramy Zawichojskiej, zapadł się przeszło stu metrowy odcinek murów obronnych wraz z przyległymi budynkami. Od tego czasu coraz częściej pojawiają się w aktach miejskich wzmianki o zapadaniu się podziemnych chodników i o związanych z tym pracach zabezpieczających.

W okresie I wojny światowej Sandomierz i jego okolice stały się areną działań zbrojnych. Wojna zniszczyła miasto, zahamowała niemal całkowicie jego rozwój, a znaczny ubytek ludności spowodował zastój w wielu dziedzinach handlu, rzemiosła i drobnemu przemysłowi. Nie mogła funkcjonować jak należy oświata, nie mogły również rozwijać się swobodnie organizacje społeczne i kulturalne. Doprowadziło to Sandomierz do roli prowincjonalnego miasteczka z niespełna 6 tysiącami mieszkańców.

Odzyskanie niepodległości przez Polskę obudziło jednak uspijony w latach zaborów potencjał społeczny mieszkańców Sandomierza, który spowodował, że miasto już w początkach lat dwudziestych diametralnie odmieniło swój wizerunek. Intensywny rozwój gospodarki rynkowej, komunalnej oraz kultury, oświaty i aktywności społecznej w Sandomierzu w okresie dwudziestolecia międzywojennego spowodował, iż miasto z roku na roku stawało się coraz prężniejszym ośrodkiem. dopełnieniem tej pozycji była decyzja władz centralnych o lokalizacji w Sandomierzu stolicy Centralnego Okręgu Przemysłowego, co spowodowało dodatkowe ożywienie gospodarcze, przejawiające się niemalże we wszystkich dziedzinach życia. Ten ożywiony rozwój miasta przerwała jednak II wojna światowa. Niedane było wykorzystać Sandomierzowi swej dziejowej szansy i wielkiego awansu, jakim były dla miasta plany stworzenia Centralnego Okręgu Przemysłowego. II wojna światowa nie przyniosła miastu bezpośrednich zniszczeń. Sandomierz wyzwolony został 18 sierpnia 1944 roku przez

wojska radzieckie II frontu ukraińskiego.

Sandomierz dziś to miasto powiatowe w województwie świętokrzyskim, stanowiące muzeum historyczne i architektoniczne pod gołym niebem, do którego każda z epok coś dodała, pozostawiając ponad 120 budowli zabytkowych wszystkich stylów. Połączenie tych walorów z pięknym krajobrazem, wspaniałą bujną zielenią i malowniczym położeniem na siedmiu wzgórzach przecinanych głębokimi jarami, daje niezapomniane wrażenia.

Galeria zdjęć

